

ב"ה

פרשת ויצא

ויצא יעקב "פנה הודה פנה זיוה פנה הדרה"

רש"י על הפסוק

הצדיק משפיע על כל הסביבה

"ויצא יעקב גו": כותב רש"י "לא היה צריך לכתוב אלא וילך יעקב חרנה, ולמה הזכיר יציאתו, אלא מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם, שבזמן שהצדיק בעיר הוא הודה הוא זיוה הוא הדרה, יצא משם, פנה הודה פנה זיוה פנה הדרה. וכן ותצא¹ מן המקום האמור בנעמי ורות".

וצריך להבין: א) מכיון שרש"י כותב שלש לשונות - הודה זיוה והדרה - מסתבר בפשטות שהם שלשה ענינים, ולא כפל הלשון ליופי המליצה (שאז יכולים למצוא עוד לשונות כו'). ולכאורה, הבן חמש למקרא זקוק לביאור והסבר מה הם שלשה ענינים אלו

...ב) המקור דפירוש רש"י הוא במדרש רבה כאן² אבל, במדרש הובאו רק שתי לשונות - "הוא זיוה הוא הדרה", ואילו הלשון "הודה" שמוסיף רש"י הוא - מרות רַבָּה³, "הוא זיוה והוא הודה והוא הדרה"⁴, וצריך להבין⁵ מדוע לא מסתפק רש"י בשתי הלשונות (זיוה והדרה) שהובאו במדרש על אתר, אלא מוסיף עוד לשון ("הודה") שנאמר ברות רַבָּה?!

¹ רות א. ז.

² ב"ר פס"ח. ו. - אלא, שרש"י אינו מביא זה בשם "רבותינו דרשו" וכיו"ב, כי אם בפשוטו של מקרא.

³ פ"ב, יב.

⁴ ושם מוסיף גם "הוא שבחה".

⁵ נוסף לכך שבזה מודגש יותר שכל אחד מג' ענינים אלו הו"ע בפ"ע, ולא רק כפל לשון כו'.

ג) קושיא ששואלים גם כל המפרשים שראיתי - כיצד שייך לומר שעל ידי יציאת יעקב מבאר שבע "פנה הודה פנה זיוה פנה הדרה", בה בשעה שיצחק ורבקה (הוריו ומחנכיו כו' של יעקב) נמצאים בעיר?!

ואף שהמפרשים מביאים את התירוץ שבמדרש: "ניחא דתמן (ברות) לא היתה שם אלא אותה הצדקת בלבד, אלא הכא דהוי יצחק ורבקה"⁶, ומתרץ, "לא דומה זכותו של צדיק אחד לזכותו של שני צדיקים"⁷ - הרי: (א) מזה גופא שהמפרשים מביאים תירוץ זה מהמדרש, מוכח, שאין זה שייך לפשוטו של מקרא, (ב) והעיקר - לגופו של ענין - לשון רש"י הוא "פנה הודה פנה זיוה פנה הדרה", היינו, לא רק כמו שכתוב בתחלת פירושו "שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם", מכיון שיצא צדיק אחד, אלא יתירה מזה, "פנה הודה פנה זיוה פנה הדרה", שנסתלק לגמרי?!

...אלא הביאור בפירוש רש"י הוא: ועל הסדר - מן המאוחר אל המוקדם:

"הדרה": הלשון "הדר" - מפורש בקרא - "והדרת פני זקן"⁸, שפירושו - בפשטות - לשון כבוד.

ועל דרך זה בנדון דידן, ש"בזמן שהצדיק בעיר .. הוא הדרה", שכן, כבודה של העיר שיש בה דברים חשובים ויקרים. כמו: ריבוי ספרים וכתבייד, ריבוי ממון, וכיוצא בזה, וכן צדיק שנמצא בעיר, שעל ידי זה נעשית עיר מכובדת, עיר שדר בה צדיק.

"זיו": "זיו" - הוא כמו "זיו השמש" או "זיו הלבנה". שפירושו - מלשון אור, אלא, שאין זה האור עצמו, אלא, זיו והארה שמתפשט ממנו להאיר לעולם. ועל דרך זה בנדון דידן, ש"בזמן שהצדיק בעיר .. הוא זיוה", שכן, על ידי הנהגתו הטובה והמעשים טובים שלו, הרי הוא מקרין אור וזיו על כל אנשי העיר, שילמדו ממעשיו כו'.

"הוד": גם "הוד" הוא מלשון אור (כמו זיו), כפי שמצינו בנוגע ל"קרני הודו של משה"⁹, ובלשון הכתוב¹⁰ "ונתתה מהודך עליו", "זה קירון עור פנים .. פני משה כחמה פני יהושע כלבנה"¹¹, אלא, שיש ענין נוסף ב"הוד"

⁶ וברות רבה: ברם הכא לא הוה יצחק תמן (בתמי').

⁷ ובנדו"ד - שאינו דומה זכותם של שני צדיקים (יצחק ורבקה) לזכותם של ג' צדיקים (גם יעקב).

⁸ קדושים יט, לב.

⁹ פרש"י תשא לד, ל.

¹⁰ פינחס כז, כ.

¹¹ פרש"י עה"פ.

לגבי "זיו" - ש"קרן עור פניו" פעל ש"ויראו מגשת אליו"¹², כלומר, "הוד" אינו "זיו" סתם, כי אם, אור שפועל יראה ופחד.

והחילוק שביניהם - מובן בפשטות - שהרי, גם לחמה וללבנה יש אור וזיו, ואף על פי כן, אינם פועלים רגש של יראה ופחד, ואדרבה - נהנים מאורם¹³, ואילו קרני ההוד של משה - יראו מגשת אליו!

ועל דרך זה בנדון דידן, ש"בזמן שהצדיק בעיר הוא הודה" - שכן, נוסף על ה"זיו" שמקרין על אנשי המקום להשפיע על הנהגתם כו', ישנו גם ענין של "הוד", שמקרין אור כזה שפועל על אנשי העיר רגש של ביטול ונסיגה לאחור כו'.

על פי זה יש לבאר גם את הטעם שרש"י מוסיף "הודה", אף שבמדרש נאמר רק "זיוה והדרה":

"הדר" ו"זיו" - שייכים אצל כל צדיק, כאמור, שהיותו של הצדיק בעיר פועלת ענין של כבוד ביחס לכל העיר, ומקרינה אור להשפיע על תושבי העיר, אבל, "הוד", הקרנת אור באופן שיפעל רגש של ביטול ונסיגה לאחור - אינו דבר השייך לכל צדיק, כמובן וגם פשוט.

ומכיון שהמדרש מדבר אודות צדיקים סתם, לכן, כותב רק ש"בזמן שהצדיק בעיר הוא זיוה הוא הדרה", ואינו מזכיר "הודה", שאינו שייך לכל הצדיקים; אבל, רש"י מדבר אודות יעקב, ולאחרי שלומדים בכתובים שלפני זה אודות גודל מעלתו של יעקב - מסתבר בפשטות שהיה אצלו גם הענין ד"הוד", "הוא הודה הוא זיוה הוא הדרה".

ומה שכתב רש"י "יצא משם, פנה הודה פנה זיוה פנה הדרה", אף שלאחרי יציאתו נשארו יצחק ורבקה - יש לומר בפשטות:

בהמשך הכתובים דענין זה - שהבן חמש ממתין עד לסיום הענין - נאמר הלשון "אלקי יצחק"¹⁴, ומפרש רש"י: "אף על פי שלא מצינו במקרא שייחד הקב"ה שמו על הצדיקים בחייהם לכתוב אלקי פלוני . . . כאן ייחד שמו על יצחק, לפי שכהו עיניו וכלוא בבית, והרי הוא כמת, ויצר הרע פסק ממנו".

¹² תשא שם.

¹³ ועד"ז "הדר" — שהרי משבחים ומברכים את הקב"ה על בריאת השמש והירח.

¹⁴ פרשתנו כח, יג.

ומכיון שכן, שוב לא קשה להבין-חמש היתכן שיציאת יעקב מן העיר גרמה ש"פנה הודה כו", כשנשאר שם יצחק - שהרי, לאחר יציאתו "כלוא בבית", אינו בא במגע עם אנשי העיר שיוכל להקרין עליהם מאורו וזיוו כו', וגם לא ניתוסף כבוד על ידי ישיבתו בעיר, מכיון שלא רואים אותו להלך בחוצות העיר.

בנוגע לרבקה - הרי, נוסף לכללות הענין ד"כל כבודה בת מלך פנימה"¹⁵, היתה צריכה להמצא במשך כל הזמן במחיצתו של יצחק, דמכיון ש"כהו עיניו", לא היה יכול להסתדר לבד, אלא הוצרך שמישהו יהיה במחיצתו על כל צעד ושעל, וזאת - עשתה רבקה¹⁶, כחלק מתפקידה כאשה כשרה כו'.

ונמצא, שהיחיד מביין שלשת הצדיקים (יצחק רבקה ויעקב) שהיה מתהלך גם בעיר (לאחר שכהו עיניו של יצחק) - הוא יעקב, שבלכתו מבית אביו ללמוד תורה בבית מדרשם של שם ועקר (וכן מבית המדרש לבית אביו כו'), הוצרך לעבור בתוך העיר, ובמילא, היה בא במגע עם אנשי העיר, ופעל עליהם כו', עד כדי כך, ש"הוא הודה הוא זיוה הוא הדרה", הוא (יעקב) בלבד, ולכן, כש"יצא משם" - "פנה הודה פנה זיוה פנה הדרה", "פנה" דייקא, שנסתלק לגמרי.

קטע משיחת ש"פ ויצא, ז' כסלו. רשימת השומעים בלתי מוגה.

תו"מ ה'תשמ"ח ח"א ע' 559.

¹⁵ תהלים מה, יד. הובא ברמב"ם הל' אישות פ"ג סה"א.

¹⁶ שהרי לא מצינו שה' ליצחק עבד כמו אליעזר, "זקן ביתו המושל בכל אשר לו" (חיי שרה, כד, ב). ובמילא תפקיד חשוב כזה - לטפל ביצחק באופן אישי - לא היה יכול להנתן לעבד סתם, ולכן, מסתבר בפשטות שעשתה זאת רבקה.

פרויקט זו נוסד בימי השבעה לזכרון ולע"נ הרב גבריאל נח וזוגתו רבקה הי"ד
- שלוחי כ"ק אדמו"ר במומבאי, אינדיא

נדפס ומופץ ע"י הרה"ח ר' שלמה לרר ומשפחתו שיחיו
שלמה נחמ"ה, צביה זלאטע רייזל, שמואל, מנחם מענדל, ישראל אריה לייב, יוסף יצחק,
שניאור זלמן, חיה מושקא, אברהם דוד, אהרן, חנה